

MADONA Z HOR

ELISE VALMORBIDA

MADONA Z HOR

ELISE VALMORBIDA

2018

Copyright © Elise Valmorbida, 2018
Translation © 2018 by Dana Chodilová

Veškerá práva vyhrazena. Žádná část tohoto díla nesmí být reprodukována ani elektronicky přenášena či šířena bez předchozího písemného souhlasu majitele autorských práv.

Z anglického originálu THE MADONNA OF THE MOUNTAINS
přeložila Dana Chodilová

Odpovědná redaktorka: Karin Lednická

Jazyková redakce: Milena Nečadová

Korektura: Iveta Muchová a Karla Bedrlíková

Sazba písmem Minion Pro: Rajka Marišinská a Dušan Žárský

Ilustrace na obálce: Kateřina Coufalová

Vydání první

Vydalo nakladatelství DOMINO, Na Hradbách 3, Ostrava 1,
v květnu 2018

ISBN: 978-80-7498-267-5

Věnováno mé matce a sestře

Obsah této knihy je fikcí. Veškeré zmínky o reálných historických událostech, lidech a místech byly použity volně. Ostatní jména, postavy, místa a události jsou dílem autorčiny fantazie a jakákoli podobnost se skutečnými událostmi, místy nebo osobami, živými či mrtvými, je čistě náhodná.

Recepty obsažené v této knize slouží jen pro pobavení. Autorka a nakladatel přímo ani nepřímo neručí za úplnost, přesnost, spolehlivost, vhodnost a dostupnost zde zveřejněných receptů k jakémukoli účelu.

OBSAH

1923	11
1928: Éra fašismu, rok VI	53
1936: Éra fašismu, rok XIV	83
1942: Éra fašismu, rok XX	113
1944: Éra fašismu, rok XXII	195
1948	249
1950	329
<i>Dodatek: Jídlo, rodina, historie.</i>	389

1923

TÁNÍ

Otec se vypravil najít pro ni manžela. Vzal si s sebou mulu, fotografii a balíček jídla: domácí salám sopressa, studenou polentu, lahvičku vína – vodu brát nepotřeboval, svět je vody plný. Je jaro, čas, kdy dochází k zasnubám, tak nenačítám, jako když z vlhké skály vyrazí planý brambořík, tak sladkým jako křehká fialka na tajícím horském sněhu.

Maria Vittoria si vyšívá prostěradlo do výbavy.

Všichni teď tvrdě dřou, využívají delšího denního světla. Dvanáct domácností, natěsnaných v jedné osadě, štípe dřevo, dělá drobné správký, ohání se kladivy, vaří, pere, okopává, klade pasti, prostřihává révu, loupe a splétá vrbové proutí, sází semena ovsa, tabáku, zelí, cibule, hrachu. Zvířata lomoží jako obyčejně – ale bez otce si celá *contrà* připadá neúplná. Jako tělo bez hlavy.

V náprsní kapse si odnesl jedinou Mariinu fotografii, porýzenou v jejích sedmnácti letech, je na ní spolu se sestrami, bratry, rodiči a prarodiči. Dnes, v pětadvaceti, zůstala už skoro na ocet, ale je pořád při síle a zdraví a mladší sestra

ELISE VALMORBIDA

Egidia tvrdí, že i hezká. Nejspíš za to může smůla nebo Boží vůle nebo prostě osud, že se v tomhle ani ve vedlejším údolí neobjevil žádný vhodný nápadník, jen neduživí idioti, hrbáci a muži zmrzačení z bojů s Rakušáky. Navíc je do *contrà* odevšad daleko. A otec by se nesmířil jen tak s někým – musí dbát na své jméno a postavení. Má svůj majetek. Je obchodník. Nechal si dokonce vytisknout vlastní jméno na dopisní papír.

Ještě než byla pořízena tato fotografie, před evakuací, měla Maria jednu nabídku k sňatku. Od chlapíka až z města Villafranca. Vytasil se s papíry, že už nemusí bojovat, má náležitou penzi a zvláštní výsady. Jenže mu chyběl prst a oko.

Kdo ví, co mu ještě chybí? prohlásil otec a žádost odmítl. *My máme na víc.*

Matka řekla to, co říkali všichni, bratrance i ženské: *no se rifiuta nessun, gnanca se l'è gobo a storto*. Neodmítej nikoho, byť je hrbatý a zkroucený. Ale otec ji okřikl, ať si ty hloupé přřpovídky nechá pro sebe.

Maria si představuje, že otrhává lístky sedmikrásky, jeden za druhým. Šeptá si:

<i>El me ama</i>	Miluje mě
<i>El me abrama</i>	Touží po mně
<i>El me abracia</i>	Objímá mě
<i>El me vol ben</i>	Stojí o mě
<i>El me mantien</i>	Pomáhá mi
<i>El me ama</i>	Miluje mě
<i>El me abrama</i>	Touží po mně
<i>Nol me vole</i>	Nechce mě
<i>El me dise su.</i>	Odvrhne mě

MADONA Z HOR

Opakuje si modlitby z *Křesťanské nevěsty*. Je to jediná kniha, kterou má, a chrání si ji jako oko v hlavě. Malý svazček v modré kůži, s každou stránkou olemovanou drobnou zlatou linkou, obsahuje víc modliteb, než by mohla odříkat, a víc kázání, než by si mohla zapamatovat, ale už první slova – *mé drahé mladé dívce* – ji povzbuzují a ukazují cestu. *Při modlitbách prospěje mírné sebetrýznění. Je to cesta, jak přinést oběť a zároveň osvobodit duši od drobných mrzutostí života.*

Maria se bodne jehlou do špiček prstů a sleduje, jak se objevuje krev. Vyšívání musí počkat. Otře ty kapičky do kapesníku.

„Pane můj, dej mi víru, abych mohla přijmout svátost manželství,“ pronese šepem, i když je sama, nikdo ji neslyší. „Svatá Marie, Matko Boží, popros Ho, aby mi dal muže, který mě bude chránit a dá mi věrnou křesťanskou rodinu...“

Tajně ale přemýšlí, jestli ten muž bude hezký, ve tváři laskavý jako Kristus, vzpřímený jako kněz, vysoký jako otec, jestli bude příjemně vonět jako žena. Bude mít knír jako otec, stejně hustý a huňatý? Nebo plnovous jako dědeček, porost na tváři a krku, zahnědlý od tabáku? Nebo vousy jako bratr, dvě tenké čárky do špičky? Představuje si, jak ji vousy toho hezkého obličeje šimrají na tváři. Srdce se jí zachvěje jako ptačí křídélka. Zažene ty myšlenky a znovu se bodne jehlou. Jednou do špičky každého prstu, úhledně za sebou jako korálky růžence. Na svatbě v Káně Galilejské, kde Ježíš proměnil vodu ve víno, neměli ženich s nevěstou choutky slepé vášně – věděli, že je Bůh o soudném dni požene k odpovědnosti.

Ted' se Maria bodla i do zápěstí a znovu otřela kapičky krve do kapesníku. Svatební prostěradlo musí zachovat čisté jako

ELISE VALMORBIDA

sníh, jako svou duši, jako své tělo, neposkvrněné a čerstvé. Jenže je stará. Dvacet pět let, a nedotčená mužem. Šije bez náprstku. Její ruce dovedou zakroutit krkem zvířeti. Paže vydrží dlouhé minuty míchat vařící se polentu. Je dobrá investice pro každého muže, jen když přehlédne její věk.

Maria vyhlédne z okna. Z okapů a parapetů kape, svět venku taje, je celý promáčený. Některé stromy zůstávají pod sněhem, shrbené a zakryté. Kdesi zanaříká mula. A pak se ozvou kostelní zvony, hlaholí jasně a zněle i přes tu dálku. Zvoní nepřetržitě celou minutu, jednotlivými údery, těžkomyslnými, ne radostnými jako při křtu. Po nich pauza. Někdo umřel. A další minuta vyzvánění. Jestli to ustane teď, zemřela nějaká žena, možná ta stará čarodějnice, ta bláznivá ženská, co běhá po horách v noční košili. Pauza. A další minuta zvonění. Umřel tedy muž. O dalšího mrtvého víc. Muži se zvoní tři minuty a ženě dvě, protože muž je důležitější, protože Adam byl první člověk a Ježíš byl muž a Bůh je Pán a jeho uředníci byli muži a kněží jsou muži a papež je taky muž.

Otec se vydal na pouť po údolích, razí si cestu po příkrých svazích měknoucího sněhu, kde hrozí laviny a možná i vlci... kdo ví, jakým nebezpečím musí čelit?

Lidé putují, ale hory zůstávají. A přece jsou hory nevypočitatelné – člověku sklouzne noha a objeví se stráž, slunná obloha naláká lovce jako dítě, aby se zatoulal moc daleko, mrznoucí mlha jedním rázem oslepí svět, záludný vzduch se vkrade do těla a přinese zápal plic.

Maria vyšívá a vyšívá vlnitý lem z bílých květů. Plátno není z nejdražších, ale je poctivé a pevné, potrvá roky, než bude třeba spravovat a látat. Snoubenci se ta práce zalíbí, po-

MADONA Z HOR

hladí vyšité květy a potom i její tvář, zrovna jako ten kvítek. A budou držet při sobě jako dvě půlky vlašského ořechu a s Boží pomocí nakonec přijdou děti, protože děti a květiny dělají domov domovem.

Fioi e fiori i fà la casa.

Lem prostěradla je skoro hotový. To je určitě znamení. Už jen tři květy s krouťícími se stonky a záplavou poupat mezi nimi. Saténový steh a řetízkový steh a perličkový steh. Všechno bílé. Až ten lem dokončí, objeví se otec s jejím milým. Je pryč víc než dva dny. A Maria se schová za dveřmi, vykukne na hezkého voňavého mládence a on ji pozná podle té staré fotografie.

Odložila vyšívání a štípla se do tváří, přejela si prsty po bradě, dotkla se plných rtů. Jaké asi je líbat muže? Jednou jí málem dal pusu bratranec Duilio, ještě než šel do semináře, než se stal vojákem. Políbí si prsty, měla by se kát.

O nedělích a svátcích pořád nosí ty šaty z fotografie, tmavě hnědé s vysokým límcem, upnuté v pase – pečlivě si je udržuje. Budoucí manžel je pozná, jakmile ji uvidí, i když tehdy byly nové, nažehlené a nevyspravované. Ocení to látání, potěší ho, jak je šetrná a šikovná? Ale ne, jistě si pomyslí, že otec není tak bohatý, aby jí za osm dlouhých let koupil nové šaty. Maria nemá ráda chudobu. Nesnáší ji. Ale nevdá se jako chudé děvče v listopadu, kdy je tvrdá letní a podzimní práce u konce a dcera jde z domu, aby rodina nemusela přes zimu živit další krk. *Na boca in più*. Vdá-li se kolem Velikonoc, lidé si ji budou považovat. Kolik otec muži zaplatí za to, aby si ji vzal? Nestačí, že je hezká a silná. Maria nenávidí válku a španělskou chřipku a evakuaci a izolaci, kvůli nim se nevдалa a přišla o svá nejlepší léta.

Ten kočovný fotograf si je vyrovnal ve školní třídě v Alba-rele, dvanáct lidí před mohutným závěsem s namalovanými sloupy a květinami. Byl to smutný den. První fotografie v Mariině životě, a možná poslední příležitost, kdy se všichni sešli živi pospolu. Celá rodina se vystrojila jako na svatbu, ale pod slavnostními šaty hlodal strach. Děvčata se chystala na cestu do Piemontu – kdyby zůstala doma, vystavila by se na milost cizím vojákům.

Za každého italského muže nebo zbraň čtyři Rakušáky a čtyři jejich zbraně, říkal tehdy každý zlověstně.

Na fotografii měl otec u nohou rostlinu v květináči. A byla tam ještě další, vysoká a silná – *palma*, vysvětlil jim fotograf, *z biblických zemí*. Symbol mučedníků. Považoval je snad taky za mučedníky? Litoval je? Maria mu hleděla pevně do objektivu a v duchu si přísahala, že se už nikdy nenechá litovat.

Palma nepalma, její milý z obrázku pozná, že je poctivá a skromná, všimne si lesklého medailonku Panny Marie na živůtku šatů, souměrné tváře a přímého pohledu. Ani stopa po šilhání, ujíždějícím oku, po slepotě. To mu jistě neujde.

A i přes své roky je pořád zdravá, s pevnými prsy i boky, s rovnými kostmi a silnými rukama. To všechno ten muž uvidí, protože ji chce na celý život a kvůli dětem, které s ní zplodí. Hledá pracovitou ženu.

Maria je pracovitá. Říká to každý v contrà.

Jak dlouho dělala služku u *signori* v Piemontu? Věnovala těm bohatčům svá nejlepší léta. Naučila se vařit, uklízet a přestovat jídlo. Vyšívat už uměla. Naučila se chránit svou čest, i na to u *signori* došlo. A taky ji naučili toužit po bohatství. Když se se sestrami po té velké válce vrátila domů, nebyla tu zvířata ani sklo v oknech, jen ticho. A zkáza. Děkovali Bohu

MADONA Z HOR

za americké vojáky, od kterých dostali dobytek, aby mohli začít znova. A děkovali Bohu za štěstí mužů z rodiny – přežili.

Ale kde je muž pro ni, který přežil bitvy s Rakušany? Údolí byla oficiálně prohlášena za válečný památník a na jednom vrchu se staví kostnice jako maják. Musela zahynout jistě polovina mužů, jinak by nebylo dost kostí a zubů a lebek, aby se naplnila.

Maria musí mít svatbu letos, jinak se nevdá vůbec.

Musíš se vdát, nebo skončíš jako ta šílená v noční košili,
peskuje ji máma, kdykoli je Maria podrážděná nebo nevděčná.

Bláznivá Delfina bloumá z *contrà* do *contrà*, nepatří nikomu, vyje na měsíc jako divoký pes, když je v noci tolik světla jako za chladného modrého dne, stíny jsou ostré jako žula a skály se lesknou. Někdy se za dne potlouká kolem latríny, mumlá sprostárny a rouhá se. Malá Egidia na *cesso* nejde, když je Delfina nablízku, ale Maria si umínila nedat najevo strach. Někdy jí daruje trochu jídla. Je to milosrdenství. Nechává jí ho v bezpečné vzdálenosti, nebo jí ho hodí. Tajně se jejího klení bojí. Co když ta šílená ženská dovede proklít jako cikáni? Když zpívá, není to tak nebezpečné, a tak na ni Maria volá skrz dřevěnou stěnu a prosí o písničku, zatímco její *cacca* padá do žumpy v zemi.

A Delfina někdy vyhoví.

L'uselin de la comare

Lè volà su le tete.

L'uselin sbatea le alete,

E un po' più giù volea volare!

Malý ptáček neposeda

na prsa si kmotře sedá.

Křídly máchá, chtěl by spíš

sletět ještě kousek níž!

Maria vyšívá a vyšívá. Musí se vdát letos, jinak bude jako ty matróny v kostele, bezdětné, s temným smutkem vrytým ve tvářích, s povislými prsy. Při řeči prskají a brebentí a hádají se a stěžují si a na všem najdou nějakou chybu. *La dona senza fioi come 'na vegna morta*. Žena bez dětí je zbytečná jako mrtvá réva.

Otec ji zachrání. Najde jí válečného hrdinu, nepoznamenaného – snad s jedinou pěknou jizvou na tváři nebo na rameni. Maria si v duchu maluje to rameno.

Teď musí zase přestat vyšívát a pořádně se píchnout do palců. Kapky jsou rubínové, dva rubíny, tři, čtyři.

Po svatbě potřísní takové rubíny prostěradlo, které vyšívá, protože panna musí krvácet, i když Maria neví jak ani proč. Musí se zeptat Madony z hor. Natrhá jí květiny, položí je k její sošce ve skleněné vitríně a pomodlí se za odpovědi.

Maria Vittoria ví, že s krví se pojí bolest, jako s krví Ježíšovou na jeho ukřižovaném těle, útlém a měkkém a bledém, jako mají ženy. Možná je krev při svatbě stejně hrozná jako bolest při porodu, což je Boží trest Evě. V *Křesťanské nevěstě* nic o krvavém lůžku nestojí.

Už jí zbývá jenom jeden kvítek.

Mula venku si dál stěžuje, ale dole v údolí, na cestě z Albarely, zahýkala další. Je to otcova mula, Maria ten hlas poznala. Slepice nepřítčně kdákají, s mrtvým žuchnutím spadne ze střechy poslední kupa sněhu a vzduch za oknem je plný lesku, když Maria vyhlédne ven a nikoho nevidí.

„Mario!“ ozve se zezdola hlasitě a nervózně matka. „Už jde!“